PROSTOR

Justine Picardie

Miss Dior

Múza a bojovnice. Pravdivý příběh Catherine Dior

P R
O S T
O R

Justine Picardie

Miss Dior

Múza a bojovnice. Pravdivý příběh Catherine Dior

PROSTOR

Justine Picardie

Miss Dior

Múza a bojovnice. Pravdivý příběh Catherine Dior

PROSTOR | PRAHA | 2022

Copyright © Justine Picardie 2021, All rights reserved
Translation © Kateřina Klabanová 2022, Rani Tolimat 2022
Cover photograph by Lillian Bassman © Estate of Lillian Bassman
Czech edition © PROSTOR 2022

ISBN 978-80-7260-530-9

ÚVODNÍ ILUSTRACE A FOTOGRAFIE

Strana 2: kresba Reného Gruaua pro Miss Dior.
Strana 4: *Černé s bílou rukavicí*, Barbara Mullen v šatech od Christiana Diora, fotografie Lillian Bassman, 1950.
Strana 8: jeden z původních flakonů parfému Miss Dior, 1950.
Strana 10: litografie Reného Gruaua.

Mému muži Philipovi

Christian Dior
EAU DE TOILETTE
Miss Dior
PARIS

„Čtyři roky jsme strávili usilovným hledáním, jako alchymisté, když se pídili po kameni mudrců. A pak se narodila Miss Dior… Aby měl parfém šanci na úspěch, musí se napřed nadlouho uchytit v srdcích těch, kteří jej vytvořili."

CHRISTIAN DIOR

Obsah

Do růžové zahrady 13
Zahradní bludiště 19
Za zrcadlem 39
Krajina stínů 61
Rue Royale 77
Rue de la Pompe 103
Přichází temnota 123
Propast 137
Podsvětí 171
Návrat 195
Skleněný palác 221
Magické myšlení 247
New Look 271
Vstát z popela 299
Květinová dívka 323
Dior a princezna 335
Svědectví 367
La Colle Noire 385
Není růže bez trní 407

Poděkování 417
Zdrojové materiály 419
Poznámka překladatelů 431
Bibliografie 432
Zdroje fotografií 437
Rejstřík 442

Catherine Dior ve své zahradě v Provence

Do růžové zahrady

Tohle je příběh o přízraku, který mi jednoho letního nedělního rána vkráčel do života. A už mě nikdy nenechal na pokoji, ačkoli jsem si to mnohokrát usilovně přála. Oním přízrakem byla Catherine Dior a poprvé se mi zjevila v zahradě půvabného zámečku La Colle Noire v kopcovité krajině provensálského venkova. Zámek patřil jejímu bratru Christianovi, Catherine ho často navštěvovala a po bratrově náhlé smrti na infarkt ve dvaapadesáti letech, v roce 1957, tu nějaký čas žila.

Catherine byla o dvanáct let mladší než Christian – narodili se do zámožné rodiny, on coby druhý syn v roce 1905, ona jako nejmladší z pěti dětí v roce 1917. Probíhala první světová válka a krátce po Catherinině narození narukoval do francouzské armády jejich nejstarší bratr Raymond. Toho krásného dne v La Colle Noire jsem ovšem na válku ani trochu nemyslela. Místo toho mě uchvátila nádhera toho obydlí, které Christian Dior koupil a zrestauroval díky ziskům své úspěšné firmy, založené v roce 1946.

Svou první kolekci představil v Paříži 12. února 1947. Carmel Snow, tehdejší šéfredaktorka časopisu Harper's Bazaar (to místo jsem také měla tu čest nějakou dobu zastávat) ji nazvala New Look neboli Nový vzhled. Navzdory tomuto přídomku se ovšem jednalo spíše o nostalgickou připomínku secese, tedy zlaté éry před první světovou válkou. V té době byl Christian malý chlapec a vyrůstal v bezpečném prostředí rodinného sídla v Granville na normandském pobřeží. Jeho matka Madeleine nosila dobové splývavé romantické róby a právě ty začínajícího návrháře inspirovaly k typickým dlouhým rozevlátým

sukním a elegantním projmutým siluetám s vosím pasem a vycpávkami na hrudi. Diorovo pojetí „květinových žen“, tolik typické pro jeho pařížský salon, ovšem vycházelo stejnou měrou i z matčiny lásky k zahradničení. Z Madeleininy vášně, kterou ostatně Christian i Catherine zdědili, se zrodila rozsáhlá zahrada v Granville, zázrak naděje a touhy postavený na skalnatém útesu třicet metrů nad zpěněným mořem.

Madeleinin manžel Maurice Dior zdědil rodinnou firmu na výrobu hnojiv. Když vál vítr nesprávným směrem, byl zápach z jeho továren cítit po celém městě, byť až do Les Rhumbs většinou nedosáhl. Ale zápach nezápach, díky hnojařskému průmyslu měla Madeleine na svůj kouzelný výtvor na nehostinném útesu dost peněz. Výsledkem byly něžné květinové záhony, které před poryvy slaného větru chránily odolné jehličnany. Srdcem zahrady byly a dodnes zůstávají růže.

Růže jsou k vidění i všude v La Colle Noire – vinou se po pergolách a obvodových zdech, jejich úponky zlehka klepou na okna, motivy růží nechybějí dokonce ani na tapetách a čalouněném nábytku uvnitř domu. A na louce za terasami a bylinnými záhony rostou tisíce růžových keřů – právě z jejich květů se dělá základní ingredience do diorovských parfémů, ostatně louku založil sám Christian Dior dle pečlivého plánu. Vůbec první z těchto parfémů, Christianův nejoblíbenější, vznikl ve stejné době jako kolekce New Look a dostal název po Christianově milované sestře Catherine: Miss Dior.

Catherine svého bratra přežila o pět desetiletí – zemřela v červnu 2008 nedaleko La Colle Noire, ve svém domě v sousední vesnici Callian. I tady pěstovala růže – jak pro vlastní potěšení, tak coby základ do parfémů Dior pro jejich výrobce v nedalekém Grasse. Bratrovi byla po celý jeho život loajální a milující sestrou a to se nezměnilo ani po jeho smrti – i nadále opatrovala mnoha způsoby jeho odkaz, mimo jiné stálou podporou Muzea Christiana Diora v Granville.

Ale zatímco se Christian stal jedním z nejznámějších Francouzů na světě a podobným symbolem své země jako třeba Charles de Gaulle, pozoruhodná historie Catherine Dior zůstává v lecčems dosud neprobádaná. To málo, co jsem o jejím životě věděla, jsem vyčetla z diorovského archivu ještě před první návštěvou Colle Noire: koncem třicátých let žila s Christianem v Paříži, za války společně provozovali malý statek na okraji Callianu, pěstovali na něm zeleninu, růže a jasmíny. Poté se Catherine zapojila do odboje, zatklo ji gestapo a skončila v ženském koncentračním táboře v Ravensbrücku.

Onoho zmíněného nedělního rána jsem se v Colle Noire sešla s Diorovým archivářem Vincentem Leretem, abych s ním probrala svůj plán na sepsání nové Christianovy biografie. Při rozhovoru jsem se ovšem přistihla, jak se ptám na další a další podrobnosti ohledně záhadné Catherine, která o své odbojové činnosti ani o německé internaci příliš nemluvila. Vincent znal Catherine dlouhá léta – před nástupem do pařížského Diorova archivu pracoval v granvillském muzeu. Dopisovali si, když si potřeboval ujasnit něco ohledně jejího bratra. O svých válečných zážitcích se ovšem Catherine vůbec nezmiňovala a on nechtěl vyzvídat, připadalo mu to nezdvořilé. Jiné Christianovy životopisce Catherine většinou moc nezajímala, někteří ani nevěděli, že bývala vězeňkyní v Ravensbrücku. Jako by ten hermeticky uzavřený svět *haute couture* nejevil o ženu typu Catherine Dior žádný zájem a o její utrpení jakbysmet – nikdo se nezeptal ani na to, nakolik mohly její zážitky a zkušenosti ovlivnit slavnou vizi módy a ženskosti, kterou razil její bratr.

Udělala jsem si nějaké poznámky a sešla k tomu růžovému palouku, kde kolem okvětních lístků tančili motýli a nad vším se vznášelo včelí bzučení a ptačí prozpěvování. Všude panoval klid, louka byla zalitá měkkým slunečním světlem. Stála jsem tam a najednou jsem celým srdcem zalitovala, že jsem se s Catherine nikdy nesetkala – od její smrti uplynulo již deset let. A v tu chvíli ve mně něco vyklíčilo,

touha hraničící z obsesí: budu to já, kdo vypoví světu příběh této ženy a jejích neznámých společnic, které přežily Ravensbrück a vrátily se do Francie. Jenže našly zemi, v níž se spousta jejich krajanů rozhodla na válku prostě zapomenout a tím pádem se netrápit ani hanebnou kolaborací.

Catherinin hlas jsem v tu chvíli nezaslechla, zázrak se nestal, z modrého nebe žádný blesk nesjel. Ale ve vůni růží jako bych slyšela otázku: mohlo se vůbec z popela druhé světové války zrodit tolik krásy? A pokud ano, jakou zprávu by pro nás Catherine Dior měla dnes, i kdyby už nikdy neřekla ani slovo?

Třicetiletá Catherine Dior v roce 1947

Rodina Diorů ve své zahradě, kolem roku 1920.
Catherine sedí mezi rodiči, za nimi zleva
Christian, Jacqueline, Bernard a Raymond

Zahradní bludiště

Na rozkvetlé bílé růže v zahradách Les Rhumbs se snáší lehký deštík, z moře stoupá mlha a pomalu halí obrysy domu. V téhle mohutné vile z konce devatenáctého století, postavené vysoko nad normandským městem Granville s výhledem na kanál La Manche, Christian Dior vyrůstal. Právě proto se z ní stalo muzeum, které se stará o jeho odkaz, a zahrada založená jeho matkou dnes slouží jako veřejně přístupný park. Dnes dopoledne je tu překvapivý klid, patrně proto, že prší, ovšem do muzea už pár desítek návštěvníků dorazilo – přišli si prohlédnout novou expozici věnovanou monacké kněžně Grace a garderobě, kterou pro ni Christian Dior navrhl.

Právě jsem absolvovala prohlídku s průvodcem. Výstava je rozdělená na několik sekcí instalovaných přímo v různých pokojích, kde v prvních dekádách dvacátého století Diorovi bydleli, a já se nemůžu ubránit dojmu, že jsem se vrátila v čase. Chvíli obdivuji módní kreace, které kněžna Grace nosila v padesátých letech, a na filmových smyčkách sleduji, jak se v nich nese, načež si totéž oblečení mohu prohlédnout zblízka v prosklených vitrínách. Také ale v domě hledám skryté stopy Catherine Dior. Zesnulá kněžna prochází ve filmu svým monackým palácem a jako v pohádce nás zve na procházku do svého ztraceného světa, ale já už se její přízračnou přítomností ani hedvábnou nádherou nechci nechat rozptylovat.

Místo toho doufám, že tu objevím známky starších časů – éry Catherinina dětství. Ale zdá se, že tu Catherine nikde není, dokonce ani ve svém bývalém maličkém pokoji, kde se o její úloze v příběhu Christiana Diora lze dočíst na zde umístěné cedulce. Měl ji ze

všech sester nejraději, právě po ní pojmenoval v roce 1947 svůj první parfém Miss Dior a popsal ho jako „vůni lásky". Přišlo mi jako dobrý nápad vzít si ho na výlet do Granville též. Původní receptura ve specializované parfumérské terminologii patří do kategorie zelených chyprových vůní, mísí se v ní typické aroma galbanové pryskyřice, bergamotu, pačuli a dubového lišejníku, s jasmínem a růžemi přímo v květinovém srdci parfému. A najednou tu nezaměnitelnou vůni v Catherinině bývalém pokoji jasně cítím, ovšem nikoli na sobě samé – jako by vycházela z nějakého jiného, neviditelného zdroje, snad z velkého flakonu, který kněžně Grace předal sám Christian Dior a který byl vystavený v galerii hned vedle.

Žádná z místností v Les Rhumbs není vybavena běžným nábytkem. Místo toho stěny lemují muzejní vitríny s nejrůznějšími artefakty, kresbami a fotografiemi, v tomto případě se většinou týkají kněžny Grace a její garderoby. Všechny ty objekty působí vážně dojemně, zejména fotografie mladičké Grace Kelly, jak v roce 1956 v éterické róbě od Diora slaví zásnuby s knížetem Rainierem a netuší, že zemře dřív, než zestárne. Přes to všechno ovšem Les Rhumbs zůstávají hlavně pomníkem vzdálenější minulosti. Sem se Maurice a Madeleine Diorovi na začátku století přistěhovali, tady vychovali všech pět dětí. Vzali se v roce 1898, Madeleine tehdy byla krásné devatenáctileté děvče, z šestadvacetiletého Maurice už byl ambiciózní mladý muž odhodlaný rozšířit továrnu na hnojiva, kterou jeho dědeček založil v roce 1832. V roce 1905 řídil Maurice prosperující podnik společně s bratrancem Lucienem, díky obchodním úspěchům stoupali i na společenském žebříčku. Lucien Dior se později dal na politiku a až do své smrti ve dvaatřicátém dělal poslance, zato jeho žena Charlotte a Madeleine se moc rády neměly – obě toužily po postavení nejlépe oblékané zámecké paní v nejbohatší domácnosti široko daleko.

Mám s sebou paměti Christiana Diora v pomačkaném brožovaném vydání, v nichž na Les Rhumbs obsáhle vzpomíná, a zvnějšku

vypadá usedlost přesně tak, jak ji kdysi popsal: „Hrubá omítka ve světle růžové barvě a k tomu šedý štěrk – tyhle dvě barvy mám od té doby nejraději i v módě." Ovšem pečlivě vyzdobené vnitřní prostory, které Christian dopodrobna popisuje, vzaly za své. Člověk by marně hledal všechny ty porcelánové pastýřky, skleněné mísy na cukrovinky a další ozdoby popsané do posledního detailu. Diorovu autobiografii jsem četla mnohokrát, ale z nějakého důvodu mi až dnes dochází, že v ní své sourozence vůbec nejmenuje. Popravdě řečeno píše jen kratičce o jednom z bratrů a o své oblíbené Catherine. Raymond a Jacqueline jako by neexistovali. Ve vstupní hale muzea však všechny sourozence vidíme pospolu na rodinné fotografii – je tu nejstarší Raymond, narozený 27. října 1899, pak Christian, který se narodil 21. ledna 1905 (ve stejném roce jejich otec koupil Les Rhumbs), poté Jacqueline (20. června 1908), Bernard (27. října 1910) a nakonec benjamínek Catherine, narozená se sedmiletým odstupem 2. srpna 1917.

Les Rhumbs se impozantně a hrdě tyčí na žulovém útesu, z domu je nádherný výhled na celou zátoku. Původně ho postavil majitel lodní společnosti a název statku pochází z námořního označení pro světové strany na kompasu. Směrová růžice je vyvedená i na původní mozaikové podlaze ve vile. Dnes je nebe po diorovsku světle šedé a moře splývá s obzorem. Po prohlídce výstavy jsem dostala svolení po celý zbytek dne psát v bývalé dětské herně v zahradě. Altánek s hernou je ukrytý na konci pěšiny stranou od hlavní budovy, běžní návštěvníci se k němu nedostanou – pohled okny ven je ovšem překvapivě dramatický. Dvě strany herny jsou prosklené a celá stavba stojí přímo na kraji útesu, pod sebou vidíte rozeklaná skaliska. Zrovna je odliv, takže odhalil i písečné kosy, na pláži není ani živáčka, jen nad hlavou vám létají racci a nad vlnami se rozléhá jejich melancholický křik.

Jaký vliv měl tenhle výhled na naděje a sny Diorových dětí? Třeba pro Christiana měl očividně význam veliký, svědčí o tom jeho paměti

Les Rhumbs, domov Diorových v Granville na normandském pobřeží

napsané rok před náhlou smrtí v roce 1956: „Náš dům v Granville byl úžasně ohavný, podobně jako všechny ostatní normandské stavby konce minulého století. Vzpomínám na něj s něhou a zároveň s úžasem. Jeho architektura a okolí v jistém smyslu ovlivnily celý můj způsob života."

Christianovy první vzpomínky pocházejí právě z Les Rhumbs, kde rodina bydlela především, i když nějaký čas trávila i v Paříži. V roce 1911 koupil Maurice Dior byt v bohatém šestnáctém pařížském obvodu, ovšem celou první světovou válku bydleli v Granville. Až v roce 1919 se do Paříže vrátili, konkrétně do většího bytu na Rue Louis-David ve stejné čtvrti, a Christian začal chodit do nedalekého Lycée Gerson. Catherine střídala docházku do dívčí školy v Granville s domácí výukou s guvernantkou, v diorovských archivech najdeme několik jejích působivých fotografií, jak si coby děcko hraje na pláži. Zjevně si Les Rhumbs náležitě cenila, protože podpořila proměnu domu v muzeum, zúčastnila se jeho slavnostního otevření v roce 1997 a od roku 1999 až do své smrti byla jeho čestnou předsedkyní. Právě díky její dobré paměti se podařilo zahradu zrekonstruovat do podoby velmi blízké původnímu uspořádání a ve skleníku z tepaného železa před vilou vyrostly palmy a kapradiny, podobně jako když se o něj starala její matka. Catherine si pravidelně dopisovala s kurátory muzea a věcně odpovídala na jejich otázky ohledně zahrady – pamatovala si ji jako „zelenou pevnost", kterou před poryvy větru chránila stromová barikáda a podpírala ji spousta zeminy navrstvené na útesu, na kterém stála hlavní budova. Pamatovala si také, že bratr Christian vysadil růže, zimolez a vistárie, aby se popínaly po bílé dřevěné pergole, a společně rádi pozorovali zlaté rybky prohánějící se pod lekníny v umělém jezírku. Matku Catherine popisovala jako „výtečnou botaničku", která skvěle rozuměla granvillskému klimatu a půdě. A ačkoli byla Madeleine Dior na děti přísná, Catherine se zmínila o pozoruhodné

události, kdy matka přimhouřila oči a děti si směly samy vysadit dva záhony ve tvaru tygra a motýla.

Ze zachovaných Christianových zápisků si můžeme udělat dobrou představu o tom, jak okolní krajina působila celé rodině na city. Čerstvě zasazené stromy popisuje ve svých memoárech takto: „Rostly jako já, navzdory větru a přílivu. To není řečnický obrat – zahrada doslova visela nad mořem, skrz zábradlí bylo vidět na hladinu a nic ji nechránilo před rozmary počasí. Jako by se v tom skrývala předzvěst trápení, které v životě čekalo na mě. Zábradlí kolem zahrady rozhodně nestačilo, stejně jako nestačily žádné bariéry, které měly před bouří chránit v dětství mě."

Dům se skutečně nachází na samém konci Francie, kde pevnina ustupuje moři. Kolem zahrady pořád stojí původní železné zábradlí a kamenné zídky, ty ovšem nejsou dost vysoké, aby bránily pohledu na přilehlý hřbitov. Dům je měšťansky úctyhodný a zahrada nezapře pečlivou údržbu, ale hlavní roli tu jednoznačně hraje moře a obloha, až to působí dojmem, že se jakákoli lidská snaha o vytvoření stabilního prostředí zákonitě musí minout účinkem. Diorovi ovšem v Granville žili a vzkvétali po mnoho generací – základy k jejich bohatství položila firma Christianova pradědečka, který z Jižní Ameriky do Normandie dovážel guáno, základní surovinu pro výrobu hnojiv. „L'engrais Dior, c'est d'or!" hlásal firemní slogan (Hnojivo od Diora je zlato.) Christian ovšem navštívil páchnoucí rodinné továrny jen několikrát a rozhodně na něj neudělaly dobrý dojem. „Mám na to strašlivé vzpomínky," píše v pamětech. Právě tehdy se v něm podle jeho vlastních slov probudila „hrůza ze strojů" a skálopevně se rozhodl, že v tak nepříjemném prostředí nikdy pracovat nebude.

Místo toho se podobně jako sestra Catherine raději zdržoval doma a pomáhal mamince se zahradou, do níž zápach z továren nedolehl. Dokonce se z ilustrovaných katalogů naučil zpaměti názvy a popisy květin, které v Les Rhumbs kupovali. Ovšem Madeleininu

vášeň pro růže zdědila spíše nejmladší dcera Catherine, která si jejich pěstování zvolila coby hlavní životní náplň. Děti Diorových vnímaly rodiče coby přísné a odtažité – podle autorky Christianova životopisu Marie-France Pochna se v té době „otevřené projevy náklonnosti považovaly za špatný výchovný prvek, který oslabuje charakter, a normou byla přísnost." Péče o zahradu tak pro děti mohla být i vhodným způsobem, jak si získat matčino srdce.

Kromě zahrady se Christian cítil nejbezpečněji ve skladu prádla. „Služky a švadleny mi tam vyprávěly pohádky o čertech. Slunce zapadlo, přišla noc a já tam pořád seděl – úplně mě pohltilo, jak se ty ženy sesedly kolem jediné petrolejové lampy a oháněly se jehlami. Od té doby se mi občas stýská po nočních bouřích, troubení mlhových sirén, vyzvánění umíráčku a snad i po těch normandských deštích, ve kterých jsem strávil dětství."

Ve zlaté secesní éře ještě stíny čertů a mrtvých příliš zlého nenatropily, válka a finanční krize představovaly pro Les Rhumbs pouhou vzdálenou hrozbu. Catherine už ovšem přišla do úplně jiného světa – v době jejího narození zuřily největší bitvy první světové války. Celé její jméno podle rodného listu znělo Ginette Marie Catherine Dior, podle rodinné pověsti jí začal Catherine místo Ginette říkat krátce po narození bratr Bernard. Z fotografií pořízených v Les Rhumbs se dívá vážné děvčátko ve škrobených bílých bavlněných šatečkách s krajkami, rodiče se tváří přísně a odměřeně, Christian za nimi o něco přívětivěji.

Zavřu oči a pátrám po Catherine – představuji si ji jako malé děcko v zahradě, jak si kousek od domu hraje na schovávanou. *Tak si mě chyť*, šeptne to imaginární dítě, a najednou hlas ztichne a já už zase neslyším nic než vítr v komíně a prázdném krbu za sebou.

Oknem zahlédnu v dálce na pláži dvě malé postavičky, dospělého s dítětem. Déšť houstne a oni se mi ztrácejí ze zorného pole. Nad mořem houstne i šedá mlha, denní světlo jako by se v ní rozpouštělo.

Rodinné album Diorových. Na této straně ve směru hodinových ručiček shora zleva: Catherine na pláži v Granville. Catherine a přátelé. Catherine. Catherine a Bernard. Catherine v roce 1920. Děti Diorových. Na následující straně ve směru hodinových ručiček shora zleva: Raymond. Christian, Bernard a Jacqueline s guvernantkou Marthou Lefebvre, 1916. Jacqueline, Christian a Raymond. Madeleine Dior. Catherine. Christian

Rodinné album Diorových. Na této straně ve směru hodinových ručiček shora zleva: Christian na Raymondově svatbě, 1925. Raymond a jeho nevěsta. Maurice a Madeleine Diorovi na svatbě. Madeleine Dior. Les Rhumbs. Na předchozí straně ve směru hodinových ručiček seshora zleva: Zahrada v Les Rhumbs na samém okraji útesu. Madeleine a Maurice Diorovi. Les Rhumbs. Madeleinina matka Marie-Juliette Surosne. Christian (vlevo) a Raymond v zahradě. Catherine

Okenní tabulky v herně potemní, vítr sílí. A já najednou pochopím, čím Les Rhumbs Christiana i Catherine tak přitahovaly, ale zároveň tu nechtěli žít, ačkoli se sem v dospělosti mohli vrátit. Tohle je místo, odkud se člověk vydává na cestu, počáteční bod, na který se nedá zapomenout. Neutuchající vlnobití a kroužící mořští ptáci neustále připomínají všechno, co čeká za domem na pevnině.

V pohledu na nepoddajné žulové útesy a skály jako by se v něčem odrážela přísnost, kterou Catherine přisuzovala matce. V jednom ze vzácných rozhovorů s Marií-France Pochna v roce 1993 prohlásila, že Madeleine Dior dbala na železnou disciplínu: „Na chlapce byla přísná a na dívky ještě víc." Catherinina povaha ani poněkud strašidelná atmosféra v zahradě na útesu se ovšem nedá vysvětlit jen matčinou přísností. Takže dospívám k názoru, že nezbývá než na chvíli opustit útulnou a vyhřátou hernu a vyrazit do deště. Od moře vane čerstvý studený vítr a cloumá růžemi, jejich jemné a pomačkané okvětní lístky padají do mokré hlíny jako konfety na svatbě.

Kolem cesty si všímám bludiště ze živých plotů z ptačího zobu a vybavuji si, co mi říkal jeden z kurátorů Diorova archivu: Catherine mu už ve zralém věku vyprávěla, jak důležitá pro ni tahle část zahrady v dětství byla. Já jsem dost vysoká, abych přes živé ploty viděla, ale holčička musela zelený labyrint znát skutečně dokonale, aby se z něj dostala. *Vím, kudy se dát*, zašeptá mi v hlavě hlásek, nevím ale přesně, jestli patří mně, nebo je to vzpomínka na ztracenou sestru z doby, kdy jsme si hrávaly v tajných zahradách našeho vlastního dětství.

Je-li Catherinin duch skutečně přítomen, zjevně se mnou v jejím soukromém hájemství nehodlá hovořit. Herna bývá veřejnosti zpravidla uzavřená, dnes ji odemkli jen kvůli mně, což beru jako velikou výsadu. A proč by měla vlastně dospělá žena sedět sama v herně? Nedokážu si představit, že by s tím Madeleine Dior souhlasila, ta hravost nikdy moc nepodporovala. Ostatně sám Christian ve svých

memoárech píše: „Jako malý kluk jsem byl ohromně hodný a způsobný, neustále mě hlídaly pozorné *fräulein* a byl jsem očividně neschopný samostatného života v uspěchaném světě."

Čtu si tato slova znovu ve svém ohmataném výtisku jeho pamětí a najednou si poprvé překvapeně uvědomuji, že guvernantky byly skutečně Němky. Co se s nimi asi za první světové války stalo? Odpověď přichází o pár stránek dál: „Začátek války nás v Granville zastihl zcela nepřipravené. Napřed *fräulein* odmítala odjet, stejně jako všichni ostatní si myslela, že k žádné tragédii nedojde. Žila s námi jako zcela regulérní členka rodiny, když ale vypukly boje, k našemu zděšení nám oznámila, že tedy ‚pif-paf' na francouzské vojáky udělá, když nebude zbytí." Výsledkem bylo, že v roce 1915 Diorovi přijali pětadvacetiletou francouzskou guvernantku Marthu Lefebvre. Říkalo se jí mazlivě Mamá a zůstala u rodiny až do smrti.

Christian neztratil lásku k rodinnému sídlu v Granville, kde jako malý strávil tolik času, ani v době, kdy už naplno vychutnával slasti francouzské metropole. Ještě v roce 1925, kdy měl v Paříži plné ruce práce se studiem politologie (přihlášku na architekturu mu rodiče zamítli), si našel čas, aby v Les Rhumbs navrhl nový zahradní prvek – laťkové mříže pokryté růžemi kolem jezírka s malou fontánou.

Zdá se to skoro jako zbytečné gesto – hned pod zahradou bylo vody v moři dost a dost, ale dochovaly se fotografie, na nichž Christian vedle svého vodního dílka hrdě stojí. Těžko říci, co se mu přitom zračí v obličeji – stejně jako jeho sestřička se dovedl tvářit nadmíru záhadně. Ale na místě, kde stál, stále kvetou růže a jsou až neuvěřitelně krásné, každé poupě působí originálně a zcela dokonale (zásluhu na tom má nepochybně Catherine, neboť jejich opětovnou výsadbu řídila). Neublíží jim ani slané větry a prudké lijáky, tyhle růže jsou podle všeho vyšlechtěné tak, aby odolaly i nejhorším podmínkám.

Zvedá se příliv a burácení vln sílí. Pokud jsem od téhle návštěvy něco čekala, byl to pocit klidu. Místo toho ve mně roste nepříjemné

napětí. V tomhle podivném místě, kde svět živých a mrtvých dělí jen průhledná opona, kde duchové nejsou bezpečně zamčení ve vitrínách se starým oblečením, kde se jejich šepot šíří po mořských vlnách, tam by člověk zjevně hledal klid marně. Ani rodina Diorových tu nenašla bezpečí navěky, bez úhony nezůstal ani jejich obrovský majetek, který je měl chránit. Smutek, šílenství, smrt a neštěstí unikly z pout a na Granville, stejně jako na celou Francii, padl stín první světové války. V ní zemřela přibližně třetina francouzské mužské populace mezi osmnácti a sedmadvaceti lety. Raymond Dior dobrovolně vstoupil do armády krátce po svých osmnáctinách v říjnu 1917 a jako jediný člen své čety boje přežil. Hrůzy, které zažil, ho ovšem na duši trápily ještě dlouho po příměří, stejně jako mnoho jiných přeživších. Posttraumatická stresová porucha, jíž se jinde prozaicky říká válečný otřes, má ve francouzštině výstižný název *crise de tristesse sombre,* tedy návaly temného smutku. Jeden z francouzských vrchních velitelů, maršál Philippe Pétain, popsal návrat mladých vojáků z fronty následovně: „Obličeje měli ztuhlé hrůzou, kterou kolem sebe viděli. Z jejich chůze i držení těla čišela naprostá sklíčenost, jako by podklesávali pod tíhou strašlivých vzpomínek." Velmi podobně ovšem samotného Pétaina popsal na jaře 1918 jeho britský protějšek, polní maršál sir Douglas Haig: „Vypadal příšerně. Jako velitel, kterého přepadl panický strach a úplně ztratil nervy."

Raymond Dior na frontě sloužil u dělostřeleckého pluku a zažil dlouhé měsíce intenzivního bombardování a yperitových útoků. V poválečných letech si jen s obtížemi zvykal na civilní život. Oženil se a chvíli pracoval u otce ve firmě, jak se od něj čekalo, ale postupně se celé rodině včetně sourozenců odcizoval. Toužil po spisovatelské dráze a dal svému vzteku průchod v rozzlobených esejích, v nichž odsuzoval zlo kapitalismu, ale zuřivé stavy se u něj střídaly se zoufalstvím a přinejmenším jednou se pokusil o sebevraždu.

Raymond Dior ve vojenské uniformě v Les Rhumbs
za první světové války v roce 1918

Nahoře zleva Bernard, Maurice, Jacqueline, Catherine (sedí Christianovi na klíně)
a Madeleine Diorovi. Dole Bernard

Také u nejmladšího bratra Bernarda se v sedmnácti, tedy v roce 1927, začaly projevovat známky duševní poruchy. Vyletěl od zkoušek ve škole a propadl se do tiché deprese. Christian v pamětech píše: „Bratra srazila k zemi nevyléčitelná nervová choroba a matka, kterou jsem zbožňoval, náhle úplně uvadla a zemřela žalem." Na několika fotografiích z pozdních dvacátých let Madeleine skutečně vypadá nešťastně, klopí oči k zemi, svírá rty, odvrací tvář od objektivu. Raymondova manželka, rovněž Madeleine, vyprávěla Marii-France Pochna, že její tchyně byla „pyšná, ambiciózní a panovačná", ovšem žena zachycená na těchto snímcích působí spíše křehce a zranitelně. Christian ve svých pamětech matku zmiňuje všehovšudy třikrát – píše o její vášni ke květinám, o její smrti a nevšední štíhlosti, jíž se lišila od zbytku domácnosti. „Celá rodina v sobě měla normandskou krev, kromě kapky *douceur angevine*, kterou k nám přinesla matka – jediná štíhlá osoba bez velké chuti k jídlu v domácnosti plné lidí se zdravými játry a náramným apetitem." (Označení *douceur angevine* neboli sladké víno z Anjou se v tamním kraji používá často a zde se vztahuje k Madeleininu původu – její otec byl právník z Angers, který zemřel, když bylo Madeleine čtrnáct, a její matka pocházela z Normandie.) Ředitel Diorova archivu Frédéric Bourdelier jednou Madeleine Dior památně nazval „paní Bovaryová z Granville". Nepoukazoval tím na žádné osudné milostné pletky, nýbrž na její touhu po uznání a eleganci, případně na jistou rozpolcenost mezi Madeleininým romantickým pohledem na svět a prozaickou realitou měšťanského života.

Na jaře 1931 přijali Madeleine Dior do jedné nemocnice poblíž Paříže k naléhavé operaci, z níž už se nikdy nezotavila. Čtvrtého května, v jednapadesáti letech, zemřela na otravu krve a byla pohřbena do rodinné hrobky na granvillském hřbitově, kousek od své zahrady v Les Rhumbs. „Když se za tím teď ohlížím, je mi jasné, že pro ni smrt přišla ve správný čas, i když mě to poznamenalo na zbytek

Christian Dior v zahradě v Les Rhumbs

života," píše v memoárech Christian. „Pro ni to ovšem bylo štěstí – odešla, aniž by věděla, jaké nesnáze nás čekají." Jen o pár měsíců později totiž přišel Maurice Dior o veškerý majetek – riskantně ho vložil do podniku s realitami, který zkrachoval. A aby toho nebylo málo, Bernardův stav se po matčině smrti zhoršil – trpěl přeludy, pronásledovaly ho myšlenky na sebevraždu a halucinace, nakonec mu v roce 1932 diagnostikovali schizofrenii. Nějakou dobu se ho marně pokoušeli léčit lékaři v Paříži a Bruselu (domnívali se, že trpí oidipovským komplexem, což svědčí o tehdejším rostoucím vlivu freudovské psychoanalýzy), pak Bernard skončil v ústavu pro duševně choré v Normandii. Za vysokými zdmi léčebny L'Hospice de Pontorson strávil od ledna 1933 celý zbytek života, až do smrti v padesáti letech v dubnu 1960.

Podle Christiana byla předzvěstí všech těchto neštěstí jedna zlověstná událost, k níž v Les Rhumbs došlo v roce 1930. „Na konci prázdnin se stalo něco, co mě vyděsilo víc než pád banky. V našem prázdném domě se ze stěny uvolnilo jedno zrcadlo a roztříštilo se na tisíce střípků na podlaze." Čtu si tato slova přímo v Les Rhumbs a najednou jako bych slyšela ozvěnu, v níž se toto zlé znamení ozývá. A jak se z moře valí mlha podobná přízrakům a postupně halí celý obzor, představuji si, že se směrová růžice na podlaze domu dává opět do pohybu a střelka ukazuje neznámo kam…

Catherine Dior si čte v rodinném sídle v Paříži,
kolem roku 1922

Za zrcadlem

Sedím u svého psacího stolu, na kterém se vrší stohy zkopírovaných dokumentů z tuctu různých archivů. Připadají mi jako skleněné střepy z onoho roztříštěného zrcadla v Granville – je skoro nemožné sestavit je tak, aby se v nich objevil obraz Catherine Dior jako dívky či mladé ženy ve třicátých letech. Onen dojem roztříštěnosti jejího i rodinného života ještě zesiluje chaos, který v tom desetiletí obecně panoval, zejména bouřlivé důsledky pádu newyorské burzy, který předznamenal i zkázu Maurice Diora. Dlouhý stín následné hospodářské krize zasáhl celou rodinu a v jeho temnotě zmizely jistoty a konvence, v nichž v bohaté secesní éře bratři a sestry Diorovi vyrůstali.

Když Madeleine Dior v roce 1931 zemřela, vypadalo to, že s ní zemřel i typický rodinný způsob života. Po majestátním střídání společenských sezon s přesuny mezi Paříží a Granville byla rázem veta, vše zmizelo podobně jako majetek, díky kterému si v Les Rhumbs rodina mohla dovolit hospodyně a zahradníky. Catherine bylo v době matčiny smrti třináct a celý svět se jí zhroutil. I její tři bratři měli vážné problémy – Raymond stále trpěl traumaty z válečných zážitků a Bernard se ne a ne vzpamatovat ze zhroucení. (V roce 1934 ho v ústavu pro duševně choré navštívil jeden z bratranců a Bernard už podle něj nepoznával ani vlastní příbuzné.) A Christian se potýkal s depresí po svých obchodních neúspěších v Paříži. V osmadvacátém si tam, částečně díky otcově investici, otevřel společně s kamarádem Jacquesem Bonjeanem avantgardní galerii a vystavoval práce nadějných neznámých umělců, například Maxe Jacoba či Christiana

Bérarda, a spolu s nimi díla známých moderních mistrů – Picassa, Matisse či Dufyho. Krátce po Mauriceově bankrotu podnik zkrachoval též a Christian se přidal k dalšímu příteli, galeristovi Pierru Colleovi. Společně uspořádali první pařížskou samostatnou výstavu Alberta Giacomettiho, jejich hlavním trumfem byl ovšem Salvador Dalí, jemuž připravili celou řadu pozoruhodných expozic. Po umělecké stránce prokázali Colle a Dior značnou prozíravost, přesto se nedočkali komerčního úspěchu – Dalího mistrovské dílo Persistence paměti, dnes proslulý obraz s „rozteklými" hodinkami, se prodalo za pouhých 250 dolarů. Prodávat výtvarné umění v éře po krachu newyorské burzy představovalo, jak Dior komentoval ve svých memoárech, „nesmírně těžký úkol v čase plném paniky. Obrazy, které dnes mají milionovou hodnotu, se tehdy stěží vyšplhaly na pár desítek tisíc franků. Neúspěch nás donutil pořádat výstavy surrealistických abstrakcí, které poslední soukromé sběratele spolehlivě odradily."

Catherine nezbývalo než stát otci po boku při jeho pádu. Ztratil téměř všechno – rozsáhlý majetek, milovanou ženu, dobrou pověst, společenské postavení, velký byt v Paříži a nakonec i nádherné sídlo v Granville (soukromý kupec se pro něj nenašel, a tak usedlost skončila v majetku města). Se zbylými Diorovými zůstala jen neochvějně loajální Catherinina guvernantka Martha Lefebvre. Právě ona z neznámých důvodů navrhla coby vhodné další útočiště malou farmářskou usedlost ve vzdálené Provence, daleko od Mauriceovy rodné Normandie, ale také od nepřátelsky naladěných pařížských známých či rozzlobených věřitelů. Když se tam v roce 1935 nastěhovali, statek zvaný Les Naÿssès neměl elektřinu a vodovodních trubek bylo jen pár – oproti měšťanskému komfortu v Les Rhumbs to byla velká změna.

Nepřekvapí, že se Catherine v nucené izolaci v Les Naÿssès cítila osaměle a nešťastně – bylo jí pouhých osmnáct, a ačkoli si provensálskou krajinu časem zamilovala, neměla široko daleko žádné kamarády

svého věku a prostředí neslibovalo žádný společenský život či jiné možnosti zábavy mimo zdi domova. Následujícího roku proto využila Christianovy nabídky a odjela za ním do Paříže. Christian vedl od rozpadu rodiny kočovný život – přespával u přátel na gaučích, po těžkém průběhu tuberkulózy na čas odcestoval na zotavenou na Ibizu, občas zajel do Les Naÿssès. Na jedné fotografii tam sedí na terase, v ruce tužku a ve tváři vážný výraz; kreslení ho zcela pohltilo. V té době se už pod tíhou okolností vzdal snů o úspěšné kariéře galeristy a obchodníka s uměním, místo toho se učil kreslit ilustrace a skici pro módní časopisy. Po mnohaměsíčním usilovném cvičení se konečně uchytil a začal své práce prodávat, aby mohl zchudlého otce a sestru finančně podpořit.

Po návratu do Paříže v šestatřicátém žili Catherine a Christian společně v hotelu de Bourgogne poblíž Place du Palais Bourbon. Bydlením v hotelu se v té době člověk mohl vyhnout placení daní, což dost možná vysvětluje, proč si tento způsob života zvolilo tolik umělců a spisovatelů, například filozof Jean-Paul Sartre a jeho milenka Simone de Beauvoir. K hotelovým sousedům Diorových patřil mimo jiné Georges Geffroy, amatérský návrhář a dekoratér. Spřátelili se a Geffroy Christiana seznámil s vycházející hvězdou pařížské módy, Robertem Piguetem, který od něj koupil několik skic. Tím začala Christianova kariéra coby módního návrháře na volné noze – pracoval pro různé modisty a krejčí, mezi jeho klienty patřil i Edward Molyneux, jehož Christian velmi obdivoval.

Navzdory dvanáctiletému věkovému rozdílu si byli Christian a Catherine ze všech sourozenců nejbližší – sdíleli lásku ke květinám a zahradničení, kterou podědili po matce, i vášeň pro umění a hudbu. Traumatické události, jimž padla rodina za oběť, se na nich hluboce podepsaly, zároveň je ale matčina smrt a otcova náhlá chudoba naučily důvtipu a improvizaci. Když Catherine opustila tradiční roli bezmocné dcery, kterou až do svatby živí otec, zjistila, jaká

Portrét Christiana Diora zamlada namaloval jeho přítel Paul Strecker, 1928

Fotografie Catherine Dior před druhou světovou válkou

nezávislost plyne z toho, když si sama vydělává na živobytí. Christian ji v tom plně podporoval a pomohl jí najít práci v obchodě s módou, kde prodávala klobouky a rukavice. V té šťastné době, kdy žila s bratrem v Paříži, také vznikly jedny z nejpamátnějších Catherininých fotografií, jaké jsem kdy viděla. Spokojeně se na nich usmívá, tvář jí rozjasňuje mladistvá energie, vlasy má sepnuté, na sobě na míru střižené sako s broží. Když na tu bezstarostnou éru Catherinina mládí myslím, vždy si připomenu, co vyprávěla autorce Christianova životopisu Marii-France Pochna v roce 1993: „Bratr moc rád navrhoval divadelní kostýmy. Pamatuji si, že pro mě udělal jeden neptunovský, s třásňovou sukní s mušlemi, a ještě jednu sukni se skotským motivem."

Na pěti fotografiích z Paříže z konce třicátých let už je Catherine oblečená konvenčněji. Všechny jsou černobílé, takže nelze přesně říci, jakou barvu mají její šperky, ale na sobě má očividně kvalitní šaty, pečlivý účes, upravené obočí. Podle diorovských archivářů vznikly fotografie v hotelu de Bourgogne v roce 1937, tedy v Catherininých dvaceti letech, a ona na nich předvádí jeden z vůbec prvních Christianových modelů. Na dvou snímcích sedí v křesle v elegantních černých šatech s dlouhými rukávy a výrazným náhrdelníkem. Jedna fotografie ji ukazuje z profilu, na druhé se tmavýma očima dívá přímo do objektivu a naše pohledy se setkávají. Stejný pohled má i na ostatních záběrech, jednou vestoje se zdviženýma rukama před závěsem, který tak tvoří improvizované pozadí, podruhé za psacím stolem s kloboučkem posunutým do týla, na krku tři řádky perel a náhrdelník se srpkem měsíce.

Tyto portréty jsou jedinou dochovanou obrazovou památkou na Catherininu pařížskou epizodu u Christiana. Podle mě už tehdy určitě věděla, že je její bratr gay – bydleli spolu a pohybovali se v tomtéž okruhu bohémských přátel. Paříž té doby byla díky svým gay a lesbickým subkulturám vyhlášená – kriminalizace homosexuality skončila

Catherine ve dvaceti,
když bydlela v Paříži u Christiana